

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Armando Borbonio Serenissimo Principi De Conty
Campaniae & Briae Gubernatori, &c. Gratiarvm Actio Pro
Scholis Claromontanis Collegii Parisiensis Societ. Iesv
decenni commoratione ornatis**

Cossart, Gabriel

Parisiis, 1647

[Text]

urn:nbn:de:hbz:466:1-12247

ARMANDO BORBONIO

GRATIARVM ACTIO
PRO SCHOLIS CLAROMONTANIS
DECENNI COMMORATIONE ORNATIS.

PRIMVS hic agitur solennis Aca-
demix nostræ dies (PRINCEPS
SERENISSIME) ex quo fuit cōspe-
ctu conuictūque tuo, post annos
decem perpetuæ consuetudinis,
moerore suo summo tandem orbata. Nihil in-
terim est ab ea prætermissum officij, quo profe-
qui abeuntem posset: effusa est in sensus omnes
gratissimæ voluntatis, pro tanto tamque diu-
turno beneficio: dederunt amoris perinde do-
lorisque significationes, exedræ atque scenæ:
neque dies nobis locūve vllus à laudibus va-
cavit, desiderio luctūque temperatis. Sed pri-

A ij

uata hæc erant, & domesticis inclusa parietibus: publico beneficio publica gratia debebatur. Designauerant hunc diem expectabantque iamdudum Claromontanæ Scholæ, quo partem hanc implerent officiorum; atque in celebritate sua maxima, tanti debiti non solutione quidem, quod nullius opis est; sed quod possunt vnum, professione fungerentur. Quod dum à me huius Collegij nomine præstabitur; erit id orationi meæ percommodum, quòd neque apud te, PRINCEPS SERENISSIME, neque apud eos qui adsunt, notam assentationis vllâ verebitur. Nam & eorum video neminem, qui laudes omnes tuas, quæcumque informari oratione possunt, suis de te iudiciis non vincat; & tibi, Princeps, notiores nos esse confido, quàm vt vani adulatores possimus videri. Nosti amorem nostrum: satis hoc vnum esse ad tollendam fuci suspensionem potest. Quidquid à me dicatur, peruidebis plura & ampliora multò in animis omnium nostrum, quorum tibi semper sinus intimi patuerunt. Prodire toti non possunt nostrorum pectorum sensus; sed nimirum eos à te videri malumus, quàm audiri: cōtineri non possunt iidem à nobis omnes; sed neque sinceritati nostræ iniuria, neque modestiæ tuæ vis vlla fiet, si quibus referendis gra-

GRATIARVM ACTIO. 5

tiis impar esset æternitas ipsa, iisdem agendis hora vix vna destinatur.

Exigua hæc est mora temporis, Auditores, cuius à vobis vsuram postulo, vt Armando consecrem: non quò delibare de omni genere laudum, & infinita illius decora persequi operosiùs cogitem; aut quò perpetua decem annorum beneficia moliar in horæ vnius angustias includere; quorum alterum ambitiosi, alterum ingrati consilij foret, plenissimum vtrumque temeritatis: sed, quod erit huius loci, & institutæ à me gratiarum actionis maximè proprium, huic vt insistam vni: quid ab Armandi Borbonij dignitate summa, deinde quid ab excellenti eiusdem ingenio Academia nostra splendoris acceperit. Quòd si res tantas neque amplecti liceat iniquioribus spatiis, quæ sunt huic orationi descripta; neque assequi facultate dicendi tenuissimâ, quâ me instructum intelligo; ita ferme de infinitis in nos Armandi promeritis statuendum à vobis in præsentiputo, vt sacris diuinisque de rebus, quæ cum nullâ possint vel ingenij, vel temporis amplitudine comprehendi; nullum est tam breue tempus, quo eas colere quiuis, gratoque animo salutare non possit. Non negabitis, opinor, huic argumento gratiam, cui reueren-

A iij

tiam quoque impertimini: captare hac in oratione studia voluntatésque sine auditorum iniuria non possum, eorúmque offensionem incurrerem, quorum gratiam aucuparer.

Hoc primum Scholæ nostræ contendunt: nunquam munus vllum, aut collatum esse in quemquam, aut potuisse conferri nobilius, quàm quo ab Armando Borbonio donatæ sunt. Patrocinium iis suum non negare, singularis gratiæ fuisset: benevolentiam præstare, summi beneficij: amorem totum impendere, incredibilis cuiusdam, & mirificæ largitatis. Nunc verò non tegere umbrâ quâdam præsidij, sed toto splendore Regij nominis illustrare; non mulcere benevolentia significationibus, sed fouere complexu perpetuo; non amoris sui modò copiam facere, sed totum semet, quantus quantus erat, tradere, donare, in sinum infundere, quæ demum isthæc fuit, & quàm infinita profusio!

Quanti enim faciendum munus illud sit, neque ij opinor estis, apud quos demonstrari oporteat; & id ego si susciperem apud alios, solo prolato nomine perorâssem. Quidquid est infra Armandum Borbonium, illius munere minus est. Cedo quidquam hoc nomine præstantius; huic accepti amplitudinem muneris

Academia nostra summittet. Cedo rem vllam in Gallia nobiliorem Borbonio sanguine: cedo vllam in Orbe terrarum Regiæ Galliarum stirpis Principe clariorem. Hæc nimirum illa stirps est, quæ in omnes terrarum diffusa partes, effloruit in coronas, pullulauit in sceptrâ, surrexit in folia: cuius propagines sunt, omnes Principum Regumque familiæ, & veluti furculi quidam huius exuberantiâ progenerati. Fons est Regum hic sanguis; redundauit in Principum omnium venas, manauit in Regna, transit in imperia: difficile dictu est, an pluribus seculis fluxerit, an regnis pluribus imperarit. Hispania, vnde tibi Reges tui? Italia, Britannia, Cypre, Hierosolyma, vnde prodierunt vestri? ab hoc sanguine, tanquam ab Oceano riuuli exierunt. Lusitania, Hungaria, Bohemia, hanc stirpem nostis? certè: si nostis Reges vestros, quos tanquam enatos ex ea ramos accepistis. Polonia, sceptrum tuum respice; solium tuum intueri, Sicilia: liliorum in iis impressa vestigia etiamnum agnoscetis. Enumera Imperatores tuos Græcia: tuos Germania Cæsares percense. Principes appellabitis ex illo genere oriundos, qui Orientis & Occidentis Imperia Gallico sanguini subiunxerunt: quasi aut dilutior esset omnis purpura, cuius fulgorem

non exaggeraret hic sanguis; aut infirmiora folia, nisi hac stirpe niterentur.

Quid igitur fecisti, Armande, cum Te his scholis tradidisti? Inclusisti vnum in locum, quod regendis fortunandisque plurimis gentibus fatis esset. Dedisti vni Academiae, quod si Prouinciis aliquibus dedisses, repetiissent regna; si regnis concessisses, inuidissent imperia; si imperiis omnibus partitus esses, orbis terrarum gaudio & gratulatione triumphasset. O te, in liberales doctrinas sanè liberalem! Prodigum propè dixi: & hanc certè notam videtur à te res vna defendere, quòd sacrarum diuinarumque rerum nulla sit prodiga largitio. Nihil amittit Princeps, qui se prodigit: non effluit cum iactura, sed incrementis quibusdam profluit: neque amplitudinem suam immittit, sed auget alienam. Non est fons vllus aquarum egentior, cum eas iugi quodam lapsu, & prodigà perennitate profundit; sed nomine illustrior, cum vberius eadem, latiusque permanant. Non est Sol diminutus vllâ parte luminis, ex quo totus explicari mortalibus coepit: perpetuis emissionibus non exhauriuntur radij, sed propagantur: neque fit ex eo sidus illud obscurius, sed omnes coeli, terrarumque plagæ clariores. Nihil decessit Principi nostro
de

de sua claritate, cùm eam Scholis nostris impertiit: non demisit sese, sed litteras extulit; effecitque suo splendore illustres, affinitate nobiles, coniunctione regias; vsu, amore, necessitudine gloriosas.

Vbi nunc illi scurrarum Palatinorum greges, qui Musas omnes veluti sordidulas quasdam, & rusticanas virgines cauillabantur? vbi illæ rudioris seculi reliquæ, illi homines inuito genio nati, qui eas à conspectu regum, ab aditu principum, à nobilium consuetudine arcebant? vbi illa tēpora, quibus doctrinæ omnes probro nobilitati vertebantur; quasi essent illæ vulgi propriæ, & degenerasset à patria virtute, qui plus aliquid maternis litteris didicisset? Vindicasti, PRINCEPS, eruditionem ab hac calumnia; eam tibi deuinxisti nexu amoris, atque societatis arctissimo: simulque dignitatem, si eâ carebat omnino, tribuisti; si quam habebat, auxisti: neque potuit deinde nobilitati non placere, quæ coli à Principe potuisset.

Athenaidem intueri mihi videor, eruditam illam virginem, quæ à iuniore Theodosio coniux adscita, ab humili & iacente fortuna, ad summum imperij culmen euecta est. Latebat illa sub obscuriore tecto nullâ re nisi virtute felix, vno ingenio clara, solis doctrinis locuples;

paternarum opum, quamuis illæ modicæ forent, testamento exheres; spreta à suis, neglecta à ciuibus, alienis ignota. Venit in Palatium deprecatura paterni testamenti iniuriam. Hic contempta scilicet puella tenuis, & duriùs habitata in limine, vix vt admittatur exorat; sed admissa tandem, sequestrâ pulchritudine; cum conciliatricibus gratiis, aduocato pudore, patronâ eloquentiâ perorauit. Placuit Imperatori, quælictos atque satellites flectere vix potuerat; & dimissa cum gratia, breuî summa cum gloria reuocata est. Coniux eligitur, designatur Augusta. Redit in aulam apparatu regio, solennique pompâ: ingreditur maximis ordinum omnium gratulationibus: Imperatricem venerantur, qui modò sordidatam & squalentem contempserant: communicatur cum Athenaïde, Theodosij maiestas: tantumque splendoris in obscuram puellam ab augusto matrimonio refusum est, vt deposito Athenaïdis nomine, gloriæ nomen ipsum ferre tum cœperit, & Eudoxia nuncupari.

Quod Theodosio quondam Athenaïs, hoc tibi deinceps doctrina debebit, ARMANDE. Extulisti eam in amplissimâ huius regni lucem, cum tenebris damnata crederetur. Deduxisti in Palatium, vt ibi eo cultu exciperetur ab om-

nibus, quo quidquid tuum est prosequuntur. Triumphat in purpura, quæ in puluere iace-
rat: Reginam omnes fatentur, quæ fuerit Ma-
gistra Principis; neque iam ullus est ex ista gen-
te trosculorum, qui litteras ausit vel calumnia-
ri impudentius, vel licentiùs ludificari, quas
tuis coniunctas laudibus intelligat.

Est enim hic honos earum summus, quòd
laudes auxerint tuas, & aliquam tibi nouæ cla-
ritatis accessionem adiecerint. Traxisti à ma-
ioribus tuis nobilitatem generis, à litteris in-
genij nobilitatem accepisti. Nam cum ea sit
communis omnium & contestata notio, vt no-
bilitas splendor quidam dicatur esse, quo præ-
ditæ res eximiè fulgeant; eritne qui nobile il-
lud ingenium putet, quod non sit insigni ali-
quâ luce cognitionis ornatum, nunquam eri-
gatur ad summa, sed quibusdam inscitæ tene-
bris pressum sepultumque iaceat? Vna est, quâ
depelli hæ tenebræ possint, vera & certa lux,
scientia: quæ tantum in animis lumen accen-
dit, quanta in iis ipsa fuerit. Hæc mentium
vna claritas est; hac nobilitate ingenia glo-
rientur. Quam decoris laudisque partem cum
ad cæteros Armandi Borbonij titulos adiun-
xerint litteræ, non tam arbitrantur datum à
se beneficium, quòd opes omnes suas eius in

sinum congefferint; quàm acceptum profitentur, quòd ipse ingenium illud commodârit, in quo exornando, tantâ suâ gloriâ versarentur. Fuit iis ad commendationem atque gloriam maius, illustrâsse huius Principis ingenium, quàm cæterorum huius & superioris ætatis Principum beneficiis, & honoribus inclaruïsse; vt cùm maiorem nemini lucem tribuerint, tum à nemine acceperint ampliore.

Quem enim mihi dabitis qui meliùs sit de iis meritis omni munerum largitione, quàm Armandus hoc facto vno meritis est? Adducantur Augusti; existant Antonini; Constantini, Theodosij, Iustiniani proferantur. Illi donis ingentibus litteratos homines profecuti, quid ampliùs dederunt quàm sua? quanquam, quid dixi sua? quid aliud eorum plerique, quàm ciuium & prouinciarum bona largiti sunt; publicorùmque furtorum liberales, integros, & innocentes viros suis criminibus locupletarunt? Princeps noster munificus erga easdem fuit, non alienorum, quæ non tractat; non suorum tantùm, quæ parua duceret: sed, quo nihil hic donare pretiosius, nihil optare maius illæ poterant, fui ipsius.

Adeste Caroli Magni, reuiuiscite Francisci, existite gloriosi manes, quorum præconiis tam sunt plenæ litteræ, quàm refertæ beneficiis; triumphate cùm sanguinem vestrum nulla ex parte degeneremintuemini; sed ita triumphate, vt concedatis adolescenti Principi lauream illius erga litteras beneficentiæ, quam tãto studio, tam præclaris, tãmque regiis operibus affectastis. Patroni fautoresq; litteris præfuisistis: iis se alumnum Armandus submisit. Protexistis eas auctoritate & potestate vestrà: hic suam iis subiecit. Clientes habuistis, quas moderatrices coluit: dignatæ sunt aditu nonnunquam & congressione vestrà, quarum in sinu domesticus habitauit. Patuerunt iis vestra Palatia, in eorum penetralia euocatæ Musæ omnes vobis assederunt. Sed quis vestrùm, quis Regiorum Principum ante hanc ætatem alius in earum sedes se contulit, ipsarum assiduus conuictor, & contubernalis futurus? Reseruabatur in nostra tempora decus hoc litterarum, vt Borbonio nomini deberetur.

Plenum Musis, & perfectum honorem Armandus habuit; non excepit domi suæ, vt hospites; non inuisit identidem, vt amicas: sed perpetuum sese domesticumque comitem iis, vt Principibus quibusdam suis tradidit. Iisdem

B iij

eas officiis coluit, quibus Martem Serenissimus Frater Princeps Condæus profecutus est. Ille, ut ad militiæ disciplinam erudiretur, non fecit quod plerique assolent, qui bellum ediscunt in otio, & castrenses labores in aulicis deliciis, instituta durissima in ipso voluptatis sinu meditantur. Assuevit in castris, pernoctauit sub pellibus, ubi erat facies belli sæuior, eò penetravit: ut armorum rudimenta inter arma ipsa poneret; neque dubitaret quisquam, quin Marti se consecrasset & addixisset totum, apud quem alumnus habitaret.

O Martem Ludouici contubernio nobilem! ô Musas Armandi conuictu gloriosas! ô diem illum iucundum nobis, memorandum posteris, omnibus prædicandum, quo primùm die has in ædes Armandus Borbonius pedem posuit! felicissimum diem, quo regium munus hæ scholæ acceperunt! Clarissimum, quo refulserunt eius purpuræ! Serenissimum, quo tantus Princeps versari in iis coepit! Attulit dies ille vnus huic Academiæ, quod Academiis omnibus omnia secula non obtulerant: vnus eam lætitiæ segetem profudit, cuius reliquias consequentia deinde apud nos tempora suauissimâ recordatione colligent. Meministi, PRINCEPS, quanta illius diei fuerit hilaritas, quàm

sincera omnium miniméque fucata gratulatio: cum hæc domus nunc fileret obstupefacta gaudio, nunc personaret subitis & ingenuis acclamationibus; tectaque ipsa, quasi felicitatē persentiscerent suam, exilire lætitiâ viderentur. Horum meministi: sed quàm benigno vultu simplices & plenas animi gratulationes exciperes; quàm modesto, laudes tuas audires, quæ illis plausibus sine arte miscebantur; quàm graui, & composito, gestientis iuuentutis ardorem etiamtum puer temperares, non ita meministi fortasse; quia nullius rei soles, nisi virtutum tuarum obliuisci.

Solent Principes non iidem semper esse, sed gemino plerumque vultu: quorum alterum ad speciem componit industria, alterum ad ingenium suum natura conformat: illum spectaculis atque pompæ, hunc quotidianæ vitæ adhibent: quique in apparatu solenniore, dii quidam erant visi, iidem modò naturæ suæ redditi, vix homines putantur. Princeps noster, quos animos attulerat ad huius ingressum Academiæ, eosdem in eius sinu seruauit; neque alio vultu coluit Musarum penetralia, quàm quo earumdem limina salutauerat. Nihil de ipsius in eas ardore tempus remisit, nihil de cultu familiaritas, nihil labor de assiduitate, nihil iudi-

cium in puero maturum, suæque adeo iam conscium dignitatis de officiis omnibus, quæ litteris purpuratus tyro persoluebat. Neque verò sua illa studia dissimulauit vnquam, aut erubuit earum cultor videri, qui patronus esse poterat. Palàm, ante oculos omnium, publicas scholas frequentauit quotidianus auditor; neque illarum aut angustias refugit, qui amplitudinem suam vbique circumfert; aut lucem veritus est, qui maiorem in eas esset illaturus. Priuatis alij præceptionibus erudiantur, longèque à conuentu, & frequentia, dictata capeffant tenebricosæ disciplinæ: ament recessus atque latebras, qui lucem neque facere, neque pati possunt. Armandus doctrinam hausit publicis è fontibus, quibus salubriores nulli sunt: didicit in communi loco, cuius institutio commune bonum erat; lucem amauit, qui nihil habebat, quod tenebris occultaret.

Quanquam! frustra latebras quæsiisset. Est enim annexum hoc conditioni Principum, vt tegere se non possint, neque publicum fugere: quia quemcumque insederint locum, publicum faciunt. Patent omnium oculis recessus intimi palatiorum; publicique iuris eorum actiones sunt, quorum priuata esse persona non potest. Quàm est hoc importunum plurimis,
tam

tam gratum idem atque commodum accidit Armando Borbonio, cui gloriosius nihil poterat apud nos esse, quàm si qualis erat, talis omnium oculis penitus appareret. Quamobrem adeo non tulit molestè illam famæ licentiam, quæ res Principum omnes, quamuis domesticas, efferre in apertum solet; vt publicum etiam scholarum in conspectum ultro se dederit, certus tot sibi laudum præcones adfuturos, quot rerum suarum testes & arbitros adhiberet. Quæsiuit studiorum socios, vt essent quibus antestaret: magnitudinis suæ putauit esse, ubique videri principem, ubique illustrem; & percurrendis scholis omnibus, Solis curriculum imitari, qui domos suas sic obit & peragrat singulas, vt easdem illustret.

Hic enim uero, quæ miracula explicuerit cœlestis ingenij; felices, qui quotidiani spectatores fuistis, eodem inclusi stadio, iisdem vsi legibus! ubi cum prodigia vestros animos infinita percellerent, vnum inter cætera maximum elucebat; Armandus Borbonius, veluti omnium vnus, & acceptum à natura principatum quodammodo dissimulans, vt alterum ingenio quæreret. Videbat fortunata iuuentus, quodque inuidisset alteri, hoc Principi suo gratulabatur, videbat ingeniorum omnium lucem

obscurari ab vno; sed obscurari sic, vt maius tamen ab eo lumen acciperent: quemadmodum minora sidera, quanquam extinguuntur præsentì Sole, fulgorem tamen ab eo totum hauriunt; quóque accedunt ad eum propiùs, hoc viuidioribus radiis accenduntur.

Hæc quæ præsentès videbamus, ad absentes fama deferebat, quanquam longè minora vero; quæque res omnes solet ampliores narrando facere, harum assequi magnitudinem prædicando non potuit. Neque illi succensere iure possumus, quòd res tantas verbis, laudibus, præconiis omnibus non adæquauerit, quas cùm vsurparemus sensibus, vix præsentès ipsi capiebamus. Narrabat parentibus suis iuuentus nostra, esse in Collegio Claromontano Principem; gratulabantur. non alium hunc esse, quàm Armandum Borbonium; obstupescabant. ventitare secum easdem in scholas, eandemque disciplinâ, doctore eodem, iisdem temporibus erudiri; vix credebant. at cùm audirent iidem, nihil hîc eum retinere principis, nisi necessitatem quandam aliis præcellendi; ingenio superiorem omnibus esse, qui ætate singulis esset inferior; eundemque labore & assiduitate præstare cæteris, qui vincere solo ingenio potuisset; hæc cùm à liberis suis paren-

tes acciperent, hærebant gaudio & admiratione attoniti : amplectebantur natos suos nonnulli, & lachrymis suauissimè manantibus, felices, inquebant, qui difficillimo regni tempore tam beata tempora nacti estis! tum iuebant recitari sibi rursus eadem, & sæpius renarrari. Faciebant ipsi deinde omnibus, eorum quæ didicissent copiam, communicabant cum amicis, inculcabant obuiis, vbique spangebant. Omnium erat vox vna, nunquam fuisse litteras, quàm in hoc gymnasio beatiores : regnare demum illas hoc seculo, bellis inuitis : neque floruisse vnquam illustriore otio, quàm quo, inter armorum tumultus sæuissimos, fruebantur. Accedebat ad eosdem sensus morosior ipsa ætas, & admirationum parcior : perpetui illi laudatores superiorum temporum, præsentium contemptores agnoscebant tandem fatebanturque oblatum nepotibus suis, quod suæ patrùmque memoriæ negatum fuerat, fruique litteras præsentibono, quod ne optando quidem fuisset olim à suis æqualibus cogitatum. Vota faciebant iidem, vt per quem fierent immortaliter gloriosæ, huius nomen æternis honoribus consecrarent. Nemo erat litterarum sincerè amans, qui non eadem aut optaret, aut promitteret : nemo posthac eas colet, qui non

eodē sit animo futurus, ARMANDE, & perinde
vt studiosus illarum erit, ita decus in eas à te
collatum interpretibus iisdem celebraturus.
Dum illæ supererunt, vigebit recēs florebitque
beneficij tui memoria: prima litterarum laus
erit, decoratas à te fuisse tantis honoribus; glo-
riæ tuæ pars non spernenda, litteras tam in-
gniter honestasse.

Atque hoc tibi præcipuum, & singulare de-
bent: quòd ad ipsas non tam descenderes, vt
alij, accepturus beneficium, quàm concessu-
rus. Quid enim exspectares præsentis gratiæ,
præmiorumque omnium, quibus donari ab iis
sui clientes solent: quærunt apud eas nonnulli
fortunarum accessionem; tu & aliorum fortu-
nam fabricaris, & tuam nascēs tecum attulisti.
Alij captant illarum otium, vt durius quoddam
vitæ genus deuitent; tu vt earum labores am-
plectereris, plena voluptatis & deliciarum otia
fugisti. Sunt qui gloriolam per eas aliquam, &
corollam affectent; tibi innata corona est,
neque incubuisse nostras in disciplinas videris,
nisi vt eas tuo diademate coronares. Tulisti qui-
dem ab iis laureas in omni genere longè pluri-
mas; sed quæ plus à te decoris acciperent, quàm
conferrent: & quamlibet dederint multas; de-
bent tamen haud paulò plures, semperque de-

bebunt. Suas dignitati, suas ingenio, vniuersas Armando Borbonio debent.

Dubitant verò, neque ab re profectò dubitant: pluresne Borbonio debeant, an Armando; id est, an dignitatis splendore, qui tibi est cum Regia tua gente communis, an ingenij luce, quæ propriè tua est, ampliùs illustræ per te fuerint.

Hoc enim dicam citra periculum assentationis, quæ non potest ad res tam publicas & peruagatas adhærescere; tractatas hîc esse à nemine litteras, cui non præstares ingenio tantùm, quantùm claritate generis antèibas. Atque vt intelligatis, Auditores, quàm nihil aut nostris artibus, aut solertiæ Principis, emētitiæ laudis aspergam; reuocate in memoriam ea, quorum ipsi testes nobiscum fuistis; conferte omnium ingenia, qui sunt in hoc doctrinarum curriculo versati, cum vno Armandi ingenio; simul quantum vni omnia concesserint, recordamini. Acutos alios ad excogitandum vidimus, sed minùs acres ad iudicandum: alios æstimandi prudentiâ, non itidem acumine, industriâque præstantes. Ille ad grauiores artes ingenij vim atque robur attulit: hic elegantiam ad amœniores. Ille in differendo subtilior, sed parum in exornando copiosus; hic in

eloquendo vberior, quàm in disputando prefior visus est. Neminem nouimus ita laude vllâ præstantem, nihil vt ei de confini vitio, tanquam illitum adhæserit; neminem, nisi Armandum Borbonium, in quem ingenij laudes omnes nouo fœdere, & conspiratione factâ, confluxerint; qui tam esset ad iudicandum grauis, quàm celer ad intelligendum; tam festiuus inter flosculos elegantiorum artium, quàm firmus inter tristiorum salebras; tam velox in comprehendendo, quàm in retinendo diuturnus: in quo lepos cum soliditate, maiestas cum facetiis, vbertas cum moderatione, suauitas cum vehementia, perspicuitas cum abstrusiore intelligentia, pugnarent nihil; sed pene conflatae coalescerent, & summâ consensione iungerentur. Qui huius maturitatem ingenij videbant, tardiores credidissent hominis adolescentis indolem, nisi continuo motibus celerrimis emicantem aspexissent: vicissimque cum acres illius mentis impetus intuerentur, immoderatiorem essent suspicati, nisi tum quoque statum præsentis animi compositissimum obseruassent, æstus illos ardorésque temperantem. Collustrabat obscura quæque, attollebat tenuia, præteruolabat excelsa: luctabantur alij desudabantque

operosiùs in iis artium difficultatibus superandis, quas ille vno mentis intuitu profligabat: vti nocturnæ tenebræ, quibus discutiendis omnibus, totóque cœlo pellendis par nulla sit facum, tedarúmque copia, vnius exortu fide-
ris repentè vanescunt. Vix aperta difficilium perplexarúmque rerum facies, & oblata quasi reducto velo fuerat, cùm subibat illarum sinus omnes; vix prolata nomina, cùm notiones naturarum intimas peruadebat. Quis eum vnquam vidit aut caligantem in obscuris, aut hærentem in ambagibus, aut subterfugientem ardua, aut summa desperantem? Nodum obii-
ciebas? acuebas solertiam. Opponebas recondita quædam? emicabat perspicacia. Proferebas acuta? triumphabat subtilitas. Ostendebas sublimia, & immensa? celeritas assequebatur, amplitudo capiebat.

Quòd si detur hîc Platonis sententiæ locus, qui nobiliores animas aiebat alis quibusdam instructas esse, quibus attollerent se humo, & in sublime ferrentur: quibus tandem alis, & quàm valentibus vegetisque nixam putabimus Principis huius mentem, quam iacentem nemo viderit vnquam, aut humilia consectantem; sed illo tempore ætatis, quo vix obuia quæque ac quotidiana cæteri norunt, percur-

rentem res altissimas, longéque supra communes virorum nîsus euolantem? His sublatus alis, siue per suauiorum Musarum spatia, quasi ludendo volitaret; siue naturam obiret omnem, Philosophiámque ipsam in recessus rerum altissimarum subueheret; siue in Dei sinum rectâ ferretur, Theologiámque trans aspectabiles rerum omnium formas elatam inter purissimos spiritus, & in ipsa diuinitatis adyta inferret: vias inibat vt tritas antè nemini; ita nullius deinde vestigio, ingressûque tentandas. Quid verò, cùm res ipsas humiles eâdem ingenij sublimitate tractaret? vt nihil esset tam depressum abiectûmque, quod non excitaretur veluti ab humo & puluere; nihil tam commune & ante pedes positum, quod in ore Principis inusitatum, & admirabile non appareret: quemadmodum summo monti infidentes arbusculæ, quamuis humiles illæ per sese, eminent tamen, non suâ sed montis altitudine sublimes. Quæ cùm Armandus faceret, cùm itinera sibi noua panderet & priùs inaccessibleia; fugiebat videlicet aciem ingeniorum omnium, neque vllus erat qui non perinde & illius cursum miraretur, & sequi se posse desperaret. Nauim aliquam intueri te diceres, quæ alto & inuio mari suas sibi semitas aperiens ipsa, procul

cul euolat nullâ impressâ notâ, nullo relicto tramite atque sulco, cui insistentes cæteræ præuiam assequantur. Aquilam ego videre mihi videbar, quæ cum infert sese in tractus nubium altissimos, eosque volatu arduo superat, vestigium nec inuenit, nec relinquit vllum.

Quæ si omnia tacerem, Auditores, hi pro me parietes, hæc saxa, hæc Athenæi spatia loquerentur. Responsarent scholæ omnes eius plenæ ac refertæ miraculis; emitterent non suas, sed Principis ipsius voces, quas ad æternitatem tuentur; fieret iis ex vocibus concentus laudum admirabilis; resonaret conflatum ex omnibus præstantis ingenij præconium; existeret vocalis quædam imago mentis excellentissimæ, eâ reminùs suspecta fuci, quòd artis ingenio perfectæ non esset. Præiret autem, & chorum omnem quodammodo duceret hic locus, aut tacerent certè loca cætera, vt hic vnus audiretur: hæc, inquam, aula, in qua solenni ritu, conuentu principum & optimatum maximo, frequentia cæterorum ordinum tantâ, quantam capere hi parietes possent, velut indictâ sapientiæ panegyri, confedit, responsa cuius edens de omni philosophia, illiusque arcana scrutans & euoluens eâ facilitate, vt intelligerent imperiti; eâ subtilitate, vt peri-

D

tissimi quique obstupescerent.

Silete tamen, filete hoc loco ædes nostræ; exedræ, theatra, scholæ Claromontanæ filete in Armandi causa: ne cui vestra sit fortè suspecta prædicatio, quòd domesticæ sitis. Sorbona! testimonium hîc tuum depono. Meministi illius diei, quo nullus tibi ex omni memoria clarior illuxerat, cùm Armandus Borbonius suggestum tuum conscendit, vt haberet ampliora quàm apud nos spatia, quibus conceptam hîc collectamque lucem explicaret. Illic sedebat Princeps adolescens, eorum arbiter mysteriorum, quæ canos Patres in illo Theologiæ domicilio tot iam annis exercebant. Confluxerat ad hoc spectaculum omnis Lutetia, id est, omnis fermè Gallia, velut Roma quondã seculares ad ludos, quos nemo vidisset antè, nemo postea visurus esset. Aderat comitatus omni flore nobilitatis Serenissimus Armandi Parens Henricus, sidus illud iniquo deinde Galliæ fato, nostròque maximo luctu præreptum; aderat autem eo animo, quo triumphantes quondam liberos parentes fortunati spectabant. Coronabat disputantis pulpitem Antistitum cœtus ingens, quos cùm vnius ex ore pendentès omnes intueremur; quis tum erat nostrum, cui non iam videretur Princeps Borbonius Pontificiis qui-

busdam comitiis præesse; respondere de sacris, pronuntiare de religionibus, & fundendis inter Ecclesiæ Principes oraculis assuescere?

Si cui dubia fuissent, quæ de illius ingenij præstantia in vulgus à nobis emanauerant: is cum explicatas in illius theatri celebritate atque amplitudine tot ingenij doctrinæque opes vidisset, non iam desiderasset nostram in laudando fidem, sed parsimoniam incusasset. Si quis ignorat etiamnum, quàm enucleatè spissa, quàm subtiliter implicata, quàm planè ardua, elatè sublimia, admirabiliter vniuersa disputer; adeat gloriæ fastos, & illius diei memoriam ex iis repetat. Quæris quàm acutè reconditiora penetret? ex Academicis percontare: quàm eleganter eadem & politè tractet? Nobilitatem interroga: quàm accuratè, quàm eximiè diuinis in rebus, mysteriisque altissimis versetur? exquire Antistitum iudicia: quàm in omnibus excellat? ex Antistitum, ex Nobilitatis, ex Academicorum non iudiciis, sed admirationibus intellige. Grauiiores hi testes sunt, quàm vt mendacis cuiuspiam assentatiunculæ suspicionem vereri quoquo modo possim. Qui cum Armandum intuerentur illo die in obscuris emicantem, ludentem in arduis, vbiq; triumphantem; cum

D ij

eum aspicerent modò res abditas euoluentem
maiestate quâdam profluentissimæ orationis,
more fluminum, quæ aquas suis in fontibus
quodammodo arctatas in planitiem effun-
dunt; modò contrahentem verbi compendio
disputationes amplissimas, speculorum in mo-
dum, quæ Solis radios omnes longè latèque
dispersos in orbis sui punctum pertenuē, ve-
lut in lucis gremium colligunt; cùm hære-
rent attoniti omnes, quòd tam salebroso in
cursu nusquam hæreret; sed oppositis diffi-
cultatum veluti nubibus densissimis, nunc co-
ruscaret instar fulguris; nunc fulminis ritu
omnia perrumperet, ibique luceret puriùs, vbi
maior offusa caligo fuerat; cùm illius memo-
riæ amplas opes, sermonis delicias, sententia-
rum pondera, respõsionum acumina, doctrinæ
miracula suspicerent: cùm admirarentur pon-
tifices, quantum Ecclesiæ columen surgeret;
proceres, quantum aulæ decus adesset; eruditi,
quantum litteris sidus affulgeret; omnes quan-
tum huic imperio subsidium ornamentumque
pararetur: quæ tua mens interim erat? Henri-
ce. Continebas tu quidem intus gestientis ani-
mi lætitiā; sed ita premere sensus tuos non
poteras, quin exundarent identidem, & in vul-
tum erumperēt: cùmque cæterorum vocibus,

etiam inuitus, gestu nutibusque concineres. Erant omnium aures in Armandi voces intentæ; oculi, partim in eiusdem os, cuius contemplandâ dignitate expleri non poterant; partim in te coniecti, vt prolixior gratulationem quàm maturi, tam sinceri gratulatores anteuenterent. Tu neminis in vultum intuebaris, vti ferè mos eorum est, qui vel blanditias aliquas venantur oculis, vel explorant aliorum nutus, è quibus iudicia sua suspensa sunt. Noras vt acerrimus ingenio princeps, ita omni doctrinâ cultissimus, momētis omnia suis pendere; neque res vllas aliorum sensibus, sed tuis arbitriis æstimabas. Hærebas oculis in Armãdo tuo defixis; nisi quòd eos deiiciebas nonnunquam, ne maior esset, redundarétque tandem lætitia, quæ oculis simul auribusque caperetur.

Gratulabaris interea tibi, filium incomparabilem; filio, adolescentiam eruditam; eruditioni, patronum regium; Regno, Principem Religiosum; Religioni, regium, eruditum, incomparabilem defensorem. Videbas eum, id ætatis, professum vindicem sincerioris doctrinæ, quã fouebas; efferentem in conspectum orbis terrarum paginam vnam, quæ foret veluti Theologiæ symbolum, monumētum fidei Borboniæ, specimen Romanæ, compendium Catholicæ;

D iij

documentumque consequētibus seculis, quid sanguis Christianissimus de Religione sentiret: herēbāsque incertus, vtri gratulari deberes magis, tibi ne qui hunc Religioni propugnatorem dedisses; an Religioni, quæ tantum à te præsidium accepisset.

Gratulabaris etiam. Obstat hīc dicenti mihi pudor aliquis noster, Auditores, atque id prohibet in oratione mea ponere, quod nobis si apud maleuolos aliquos inuidiosum, certè apud omnes perhonorificum foret. dicam tamen, quod frequentia maiore cū nobis tum aliis audientibus professus est Henricus, quàm vt premi silentio vellet. dicam, quod est ad cōmendandam ipsius bonitatem, quàm ad laudem nostram celebrandam illustrius; neque committam, vt magis verecundiæ nostræ videar, quàm eius gloriæ seruiisse; & dum modesti volumus esse, ingrati quoque simus. Gratulabatur quoque nobis Princeps Optimus; scholisque nostris fructum aliquem laudis huius impertiebat: tribuebat Claromontanæ institutioni, quod indolis Borboniæ proprium erat: quòdque effloruerat ex Armandi solertia & ingenio, nostris eductum curis, & excultum artibus prædicabat. Cui tam illustri de nobis intelligentissimi principis iudicio, neque subscri-

bere possumus præ modestia, neque præreuerentia omnino repugnare ausimus.

Quamobrem, siue ab huius disciplina gymnasij retulisti aliquid, ARMANDE, quod videri vis; siue attulisti potiùs ipse hoc quodcumque scholis nostris decus & ornamentum inest, quod vbiq; profitemur: vtrinque tibi plurimum illæ debent, vel quòd idoneas duxeris, à quibus aliquid acciperes; vel quòd minimè indignas putâris, quibus tantum donares. Superbire possent his honoribus, nisi à te modestiam didicissent. Felices, fortunatæque scholæ, te Patrono, te Hospite, te Alumno! Gloriosas dixissem, nisi nostræ essent. Quanquam! gloriosissimæ sanè dicantur, quia sunt Borboniæ: neque ita dissimulemus honorem nostrum, vt aliquid etiam de tuo derogemus. Sint humiles, obscuræque per sese; erunt tamen Armandi nomine vno amplæ & illustres: neque vllâ malevolentia, temporumve iniquitate, aut immuetur hæc amplitudo, aut hic splendor obsolescet; nisi cùm Borbonium nomen vel arrodere malignitas, vel liuor obscurare potuerit. Recognoscet hîc posteritas vestigia tua, ex iis que non tuam magnitudinem, quæ nullis ignota seculis erit, sed nostram felicitatem merietur. Gratulabitur his angustiis, quæ te capere po-

tuerint: gratulabitur magnitudini tuæ, quæ
cùm esset tanta, cùm aulam admiratione, spe
Galliam, famâ Europam impleret, tam exiguo
se spatio collegerit; & Diuino quodam iure,
cùm vbiq̃ue tota esset, hîc tamen potuerit tota
contineri. Visetur hic locus eodem animo,
quo solent à nobis admirabilium rerum monu-
menta lustrari. Affluent homines honestè cu-
riosi; monstrabitur iis, quæ te pars ædium ho-
spitem acceperit: quod tibi ad priuatas com-
mentationes secretius conclaue fuerit: quas
scholas publicus auditor adieris. Hîc huma-
nioribus litteris, hîc Diuinis operam dabat:
hunc insidebat scholæ locum: hoc hortulo in-
nocentes illius deliciæ continebantur: his re-
cessibus tegebat pietatem suam: hac aulâ eru-
ditionem explicabat. Quæ cùm inter huius
vr̃bis miracula exteris ostendentur: cùm sæ-
pius ciues ipsi visendi causâ redibunt: cùm
eos per loca singula ducemus, omnium indi-
ces atque interpretes: pars erit hæc quoque
nostræ felicitatis, quòd iis non poterimus tot
beneficiorum immemores videri, quorum
memoriam suppeditabimus ipsi, & quotidia-
nâ propè narratione renouabimus. Ita, nemo
has ædes incolet, qui habitare se inter bene-
ficia tua non intelligat. Succedent, vt spera-
mus,

mus, aliis alijs, in quos propagetur hic sensus, & veluti quædam hereditas ad consequentia secula transmittatur. Antiquus hîc erit honos tuus, neque senescet tamen; sed vel impressis à te laudum vestigijs, vel nostrâ prædicatione, semper recens, integérque seruabitur. Nominis tui memoriam si nullæ apud nos tuerentur litteræ, tecta ipsa tacito præconio celebrarent: si euerterentur tecta, in ruinis posterî vestigiorum tuorum reliquias vererentur. Sed neque ruinam timent gloriæ tuæ monumenta: neque de te conticescent vnquam litteræ nostræ; quæ cùm honores à te immortales acceperint, te beneficiâque tua æternis honoribus prosequuntur.

mus, alijs alijs, in quos propagatur hic sensus
 & vultu quidam heredes ad consequenda
 secula transmittuntur. Aliquis hic est honor
 tuus, neque laudetur tantum; sed voluntas
 a te tandem vestigia, vel nostra predicatio
 ne, semper tecum, in eo quod transmittitur
 nominis tui memoriam, si non e contra postea
 tenentur hinc, recta ista ratio p. merito co-
 lebrantur ad exultationem recti in tuius po-
 fecti vestigiis tuius reliquias videretur
 tar. Sed neque tuius tuius gloria tua mo-
 numenta: neque de te coniectura in videretur
 hinc nostra: quod cum heredes in tuius
 alia accepit, tuius de benedictione tua statim
 honoris p. consequentia.

